

Kalevi Kajava:

PIETARIN SUOMALAISEN KIRKKO- KOULUN VAIHEISTA

SUOMALAISEN KOULUN SYNTY

Senjälkeen kuin Nevajoen rannalla sijainnut suomalais-ruotsalainen Nevanlinnan kaupunki ja linnoitus oli hävitetty perustuksiaan myöten v. 1703, siirtyivät ne asukkaat, jotka eivät olleet paenneet Suomeen, Pietari suuren perustamaan Pietarin kaupunkiin. Paitsi näitä suomalais- ja ruotsalaissyntyisiä asukkaita Pietarissa oli hovin palveluksessa mainittuja ja muita kansallisuuksia olevia luterilaisia. Lisäksi on tässä yhteydessä mainittava suomalaiset ja ruotsalaiset sotavangit, jotka Pietari suuri oli tuottanut paikalle rakentamaan perustamaansa uutta kaupunkia. Suomalaisille ja ruotsalaisille tarkoitettu rukoushuone rakennettiin esikaupunkiin. Siellä pidettiin jumalanpalveluksia aina vuoteen 1734 asti, jolloin seurakunta sai oman puukirkon keski-kaupungilla.

Vuonna 1745 suomalais-ruotsalainen seurakunta jakautui kahtia, suomalaiseen ja ruotsalaiseen seurakuntaan, joka sai oman kirkon v. 1769. Suomalaiset jumalanpalvelukset pidettiin kuitenkin edelleen vanhassa kirkkorakennuksessa vuoteen 1803 asti, jolloin suomalaiset saivat entisen puukirkon asemesta kivikirkon. Seurakunnan nimeksi tuli ”Pyhä Marian Suomen Seu-

rakunta". Suomalaisen seurakunnan turvin pääsi aikanaan kehittymään myös suomenkielinen koululaitos.¹⁾

Suomalaisten sivistystarpeiden lisääntyminen oli läheisessä yhteydessä suomalaisen väestönosan kasvun kanssa Pietarin kaupungissa. Suomalaisten lukumäärä alkoi erityisesti lisääntyä sen jälkeen kuin Suomi oli liitetty hallinnollisesti Venäjän keisarikuntaan. Esimerkkinä suomalaisten lukumäärän lisääntymisestä mainittakoon seuraavat luvut:

Vuosi	1790	1800	1820	1844
Suomalaisten määrä	5000	6500	8500	20 000

1800-luvun alkupuolella ryhtyivät Pietarin suomalaisen väestön arvovaltaisimmat piirit pohtimaan keinoja suomalaisen koulun perustamiseksi Pietarin kaupunkiin. Suomalaisen kouluhankkeen takana oli muiden muassa suomalainen pappismies ANDERS JOHAN HIPPIG, joka vuodesta 1812 lähtien toimi Pietarin kymnaasin luterilaisten oppilaiden uskonnonopettajana. Tässä yhteydessä mainittakoon, että vuoden 1811 syksyllä oli mainitussa oppilaitoksessa aloittanut opintonsa 11 suomalaista poikaa, jotka kaikki olivat suomalaisten sotilas- ja siviilivirkamiesten lapsia.

Meiltä puuttuvat yksityiskohtaiset tiedot Pietarin suomalaisten alullepaneman kouluhankkeen kehitysvaiheista. Kaisari Aleksanteri I:n Tsarskoje Selossa 25:ntenä tokok. 1820 allekirjoittama ja valtiosihtööri, vapaaherra Robert Henrik Rehbinderin varmentama käskykirje sisältää kuitenkin eräitä tärkeitä mainintoja tehdyn aloitteen sisällöstä. Käskykirjeen mukaan olivat suomalaista kansallisuutta olevat virkamiehet ja käsityöläiset päättäneet perustaa omakielisen koulun, jota varten tarvittavat varat hankittaisiin lahjoitusten ja julkisen rahankeräyksen avulla. Koulu oli tarkoitettu osaksi sunnuntai- ja osaksi alkeis(kansa)-kouluksi. Sunnuntai- ja juhlapäivinä voisivat nuoret työssä käyvät nuorukaiset hankkia koulussa itselleen tarpeellisia tietoja

¹⁾ E. G. Ehrström, Historisk Beskrifning öfver St. Cathherinä och St. Mariä Församlingar i St. Peterburg, Åbå 1829, 133, 156, 191.

sekä autuuden opissa että omassa ammatissaan. Arkipäivinä voisivat taas Suomen alamaisten lapset oppia lukemista sekä kristillisen kasvatuksen alkuperusteita. Opetus tulisi olemaan ilmaista köyhimpien vanhempien lapsille, kun taas varakkaimpien lapset suorittaisivat kohtuullisen maksun koulun kassaan.

Mainitussa käskykirjeessä, joka oli syntynyt vapaaherra Reh-binderin esityksestä, keisari lupaa ottaa perustettavan koulun erityiseen suojelukseensa. Samalla keisari määrää, että on laadittava perusteilla olevaa laitosta varten tarkoituksenmukainen sääntöehdotus, joka on ensin käsiteltävä Suomen asiain komiteassa ja sen jälkeen annettava itsensä keisarin tarkastettavaksi ja vahvistettavaksi. Edelleen keisari ilmoitti käskykirjeessään, että hän oli määrännyt kulumassa olevan vuoden alusta lukien maksettavaksi kaksituhatta ruplaa arvopapereina vuosittain Pietarissa olevan Suomen Passiviraston varoista — viraston päällikön, Suomen asiain valtiosihteerin kautta — mainitun koulun ylläpitoa varten. Varojen suorittaminen aloitettaisiin kohta sen jälkeen kuin keisari on hyväksynyt säännöt.²⁾

Sopivan huoneiston puute johti siihen, että koulu joutui aloittamaan toimintansa ensiksi sunnuntai-kouluna. Tätä pidettiin kirkossa ja venäläisten viranomaisten sanotaan käyneen sitä tarkastamassa. Seuraavana toimenpiteenä oli alkeiskoulun perustaminen kaikkia Pietarissa olevia suomalaisten lapsia varten ruotsalaisen Pyhän Katariinan seurakunnan yhteyteen vuonna 1835. Koulun säännöt keisari Nikolai hyväksyi omakätisellä päällekirjoituksellaan tammikuun 21:nä 1835. Tässä yhteydessä mainittakoon, että mainitulla seurakunnalla oli jo vuodesta 1824 lähtien ollut oma kirkkokoulunsa, jossa todennäköisesti kävi paljon suomalaistenkin vanhempien lapsia.³⁾

Koulun sääntöjen mukaan koulu oli tarkoitettu yksinomaan poikakouluksi. Opetuskielenä tuli olemaan joko suomen- tai

2) Antti Inkinen, Suomalainen koululaitos Pietarissa, s. 92. Kaarle Siren, Puheet ja saarnat P. Marian Suomen seurakunnassa Pietarissa, s. 13.

3) Ehrström, m.t. s. 75, 82.

ruotsinkieli riippuen lasten synnyinpaikan kielestä. Oppiaineina olivat äidinkieli (ruotsi tai suomi), venäjän ja saksan kieli sekä lisäksi uskonto ja laskuopin alkeet. Koulu tuli olemaan yksiluokkainen ja varattomien vanhempien lapsille maksuton. Suomen suurruihinaskunnan ministerivaltiosihteeri määrättiin huolehtimaan koulusäännön noudattamisesta ja tarkoitukseen varattujen rahojen käytöstä. Tässä yhteydessä voidaan asettaa tietenkin kyseenalaiseksi, missä määrin Suomen passiviraston vuotuismaksuista kertynyttä Suomalaisen kansallisen koululaitoksen rahastoa (Finska National Skole Fonden) oli oikeus käyttää ruotsinkielisen koululaitoksen edistämiseen Pietarin kaupungissa. Toimenpide tuskin vastasi keisari Aleksanteri ensimmäisen aikaisemmin mainitun käskykirjeen henkeä tai kirjainta.⁴⁾

PYHÄN MARIAN KIRKKOKOULUN ALKUVAIHEET

Kun Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkorakennukset saatiin laajennetuiksi ja erityiset koulusuoajat valmiiksi, voitiin oman suomalaisen koulun toiminta aloittaa Suomen passivirastosta saatujen varojen turvin. Ensiksi perustettiin koulu poikia varten v. 1844 ja viisi vuotta myöhemmin koulu tyttöjä varten, jotka molemmat tulivat toimimaan suomalaisessa kirkkokartanossa. Suomenkielisten koulujen perustamisesta lankeaa ansio lähinnä Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkoherralle KAARLO WILHELM SIRENILLE. Poikakoulu vihittiin tarkoitukseensa 2 p. elokuu 2, 1844 ja sen nimeksi tuli "P. Marian Kirkon Suomalainen Koulu".

K. W. Siren (syntynyt 22. 6. 1795 Jämsässä, kuollut 20. 5. 1866) joutui ylioppilasvuosinaan siihen kansallisia pyrintöjä harrastavaan polveen, johon kuuluivat KAARLE AKSELI GOTTLUND ja ANTTI JUHANA SJÖGREN. Valmistuttuaan papiksi Turussa vuonna 1819 hän siirtyi vuonna 1820 Pietariin, jossa toimi virkaatekevänä kirkkōkoherrana sekä suomalaisessa että ruotsa-

⁴⁾ Inkinen, m.k. s. 94.

laisessa seurakunnassa. Vuonna 1824 hänestä tuli Lempaalan kirkkoherra. Kaksitoista vuotta myöhemmin hän muutti takaisin Pietariin, jossa hänestä tuli Pyhän Marian seurakunnan esipaimen.

Kirkkoherra Kaarle Siren, Pietarin suomalaisen kirkkokoulun perustaja.

Kirkkoherra Siren oli monessakin suhteessa ns. suomalaisuusmies. Pietarissa ollessaan hän avusti suomalaisia kansatieteilijöitä ottaen näitä tarpeen tullen kotiinsa asumaan. Hän oli kiinteässä kirjeenvaihdossa muun muassa Elias Lönnrotin kanssa. Omalla työsarallaan hän viljeli ahkerasti suomen kieltä. "Hän kirjoittaa kaikki kirjoituksensa suomeksi", sanottiin Sirenistä. Sirenin aikana alettiin pitää Pietarissa myös kirkkokousten pöytäkirjat suomeksi (v. 1852), vaikka Siren ei itse ollutkaan suoranaisesti toimenpiteen takana. Puhuessaan pitäjänkokousten alalla vallitsevista epäkohdista nuori YRJO-KOSKINEN kerran katkeroituneena kyseli: "Missä pöytäkirjat suomeksi tehdään? Pietarin suomalaisessa seurakunnassa, ulkopuolella Suomen rajoja; mutta ei suomalaisten omassa maassa". Tässä yhteydessä huomautetta-

koon, että pitäjänkokousten pöytäkirjat alettiin maassamme laatia suomen kielellä vasta 1859.⁵⁾

Suomalaisuusmiehenä Sireniä suretti kovasti se seikka, että monet hänen kansalaisistaan halusivat olla jotakin muuta kuin suomalaisia. ”— — — monet häpeävät äitinsä kieltä, muuttavat ja wääntelevät isäinsä sukunimet ja tahtowat mieluisammasti olla Ruotsalaiset, Saksalaiset ja muut muukalaiset”, hän kirjoittaa. Erityisen polttavana hän tunsi suomalaisen koulun tarpeellisuuden Venäjän pääkaupungissa. Varsinkin suomalaisen seurakunnan hän sanoo syvästi kaivanneen omakielistä opinahjoa. Seurakunnastaan hän sanookin: ”Se on ollut niin kuin yrttitarha ilman lapiota, ilman tarpeellista waalimista; tahi siinä taimet tallataan, tahi ne kokonaan metsistyvät.”⁶⁾

Joku saattaa ihmetellä sitä seikkaa, että Siren nimenomaan suomalaisuusmiehenä näytti hyvin viihtyvän Venäjän pääkaupungissa. Tähän lienee kuitenkin huomautettava, että hän toimi täällä nimenomaan omien kansalaistensa parissa ja heidän hyväkseen. Mitä itse kaupunkiin tulee, senkin historia liittyi läheisesti suomalaisten elämänvaiheisiin. Eräässä puheessaan Siren puhkesi seuraavantapaiseen romanttiselta kuulostavaan lausuntoon: ”Ajattele Pietarin loistavaa kaupunkia, joka nyt seisoo Kaljulan ja Jumakkojen kylän piirillä. Ajattele Hirwisaarta ja Koiwusaarta, joissa muinen metsäläiset juoksentelivät, koska niiden rannalla köyhät kalamiehet pesiwät verkkojansa. Ne ovat nyt muuttuneet loistawaksi kaupungiksi, jossa asuu satoja tuhansia ihmisiä.”⁷⁾

Elokuussa v. 1844 saattoi rovasti K. W. Siren vihkiä suurin toivein Pietarin suomalaisen poikia varten tarkoitettun kirkkokoulun tarkoitukseensa sen lisärakennuksen sisäpuolella, joka seisoi ylväänä ”nuoruuden kukoistuksessa ja hempeydessä”, ku-

5) Kuuliala, Sikojärven Sirenit, s. 73.

6) Siren, Puheet ja Saarnat, s. 15.

7) Kuuliala, m.t.s. s. 72; Siren, Ystävälliset Sanat St. Marian kunnioitettavalle Suomen seurakunnalle, s. 11.

ten tapauksesta kerrotaan. Vihkiäispuheessaan Siren mainitsi muun muassa: "Minun tieteni on tämä ensimmäinen koulu, jossa oppiaineet Suomen suloisella ja sujuwalla kielellä opetetaan". Varsin outona hän piti tällaisen koulun avaamista maan rajojen ulkopuolella. Kansallisuusaate ja uskonnollisuus kuvastuu muutenkin voimakkaana tässä puheessa: "— — — äidinkielen harjoitus ja kansallisuuden arwossa pitäminen owat pyhät ja säilyttäväät asiat. Koulun perustaminen on olewa yksi piskuinen uhri isänmaan alttarille ja uskon-opin harjoitukselle". Puhe päättyi juhlalliseen toivotukseen: "Palwelkoot Suomalaiset tässä isäinsä Jumalaa esi-isänsä tawalla ja äidin suloisella kielellä".

Pietarin suomalaisen kirkkokoulun toiminta oli alussa melko vaatimatonta. Koulussa oli aluksi vain 14 oppilasta ja kaksi opettajaa kirkkoherran toimiessa koulun johtajana. Koulun ensimmäisenä ja samalla ylimpänä opettajana sekä inspehtorina toimi pastori UNO CYGNAEUS, josta myöhemmin tuli tunnettu Suomen kansakoulun isä. Koulussa oli aluksi kaksi luokkaa. Koulun työvuosi jakautui kahteen lukukauteen. Koulu tuli olemaan eräänlainen rahvaankoulun ja oppikoulun välimuoto.

Tietyissä mielessä voidaan Pietarin suomalaista kirkkokouluu, jonka luokkien lukumäärä tuli myöhemmin nousemaan viiteen ja siitä ylöspäinkin, pitää ensimmäisenä suomalaisena oppikouluna maailmassa. Kysymyksen ratkaisu on lähinnä siinä mitä tarkoitetaan oppikoululla. Suomessa oli jo tätä ennen ollut rahvaankouluja, esim. Ahlmanin koulut Tampereen lähistöllä. Näissä kouluissa opetettiin lukemista, uskonnon, laskennon, maantieteen ja luonnonopin alkeita. Pietarin suomalaisen kirkkokoulun opetussuunnitelma tähtäisi kuitenkin pidemmälle. Edellä mainittujen rahvaankoulujen oppiaineitten lisäksi kuului opetussuunnitelmaan historia, maantieto, venäjän kieli, kuvausoppi ja laulu.

Suomenkielisen koulun perustaminen Pietariin herätti tietenkin huomiota kotimaassakin. PIETARI HANNIKAINEN kirjoitti tapauksen johdosta Kanawa-lehdessä 15. 2. 1845 seuraavasti: "Erinomattain huwittawa on se sanoma, että Suomalainen seurakunta St. Pietarporissa nyt on saanut koulun Suomalaisille lap-

sille, jossa kaksi opettaja tulee neuwomaan, ei niin kuin Suomessa olewissa kouluissa wierailla kielillä, mutta Suomeksi, Suomen ja Wenäjän kielenoppia, Laskuoppia, Biblian historiaa j.m.”

Toimintansa aloittaneelta suomalaiselta poikakoululta puuttui tietenkin opetusvälineitä ja oppikirjoja. Kysymykseen saattoi tulla näiden hankkiminen vain Suomesta. Käyttövarojen puuttuessa piti yrittää saada opetusvälineitä lahjaksi. Kirkkoherra Siren pyrki hankkimaan kirjoja varsinkin ystävänsä K. A. Gottlundin välityksellä. Kerrankin hän pyysi lähettämään hänelle Wirskanteleen, Suomalaisen Messun, suomalaisen historian ja maantieteen karttoineen sekä suomalaisia mallikirjoituksia, mikäli sellaisia löytyy.⁸⁾

Suomalaisesta poikakoulusta tuli monessakin suhteessa Pietarin suomalaisten sivistyspyrintöjen keskus. Samana vuonna kuin koulu aloitti toimintansa sen yhteyteen perustettiin myös lainakirjasto, josta suomalaiset saattoivat hankkia itselleen lukemista ja hengen ravintoa. Kirjaston tarkoituksena oli kirkkoherra Sirenin lausunnon mukaan innostaa suomalaisia ”kirjan lukemiseen, joka ihmiselle saattawa on wiattoman, hyödyllisen ja huiwittawaisen ajanvietteen. Kirjan lukeminen saattaa ihmiselle monenlaisia etuja yhteisessä elämässä ja on walaisewa mieltä ja ymmärrystä kaikkia kappaleita oikein käsittämään kuin kaikkien kappalten Luojalle otollinen on.”

UUSIA KIRKKOKOULUJA PERUSTETAAN

Viisi vuotta suomalaisen poikakoulun perustamisen jälkeen vihittiin suomalainen tyttökoulu, joka tuli toimimaan samassa rakennuksessa kuin poikakoulukin (Iso Tallikatu 6—8 pihanpuolella). Tyttökoulun perustamista olivat viivästyttäneet lähinnä taloudelliset eikä suinkaan periaatteelliset syyt, kuten olisi saattanut olettaa. Tästä asiasta lausui kirkkoherra Siren kansanomaiseen, mojovaan tapaansa: ”Ne pimeyden ajat owat jo sukukun-

⁸⁾ Kuuliala, Ensimmäinen suomalainen koulu. Uusi Suomi, helmik. 14., 1945.

tamme kunniaksi kadonneet, koska waimo on kaupiteltawa ja miehensä orja.”⁹⁾

Uno Cygnaeuksen aikana koulun oppiaineita ja oppiennäytkeksiä l. kurssivaatimuksia lisättiin. Koulun opetuskielenä oli suomi, mutta koulussa opetettiin myös venäjän ja saksan kieltä. Tarkoituksena oli, että oppilaat oppisivat puhumaan näitä kieliä ”tyydyttävästi”. Kokonaisuudessaan koulun voidaan tasoltaan sanoa vastanneen Suomessa toimineita ala-alkeskouluja.

Uno Cygnaeuksen toiminnasta mainittakoon lisäksi, että hän toimi Pietarissa ollessaan opettajana muissakin oppilaitoksissa, joissa oli suomalaisia tai muunmaalaisia luterilaisia oppilaita. Hän toimi myös innokkaasti suomalaisen kirjallisuuden ja sanomalehdistön leviämisen hyväksi. Niinpä hän levitti Suometarta ”ajan ja paikan oloihin ilmiömäisin määrin”, kuten AUKUSTI SALO toteaa eräässä kirjoituksessaan. Tässä yhteydessä mainittakoon, että 1850-luvulla perustettiin Pietariin suomalainen kirjakauppa, joka oli siellä toiminnassa aina Venäjän vallankumoukseen asti.¹⁰⁾

Seurakunnan väkiluvun kasvaessa perustetut kaksi suomalaista koulua osoittautuivat riittämättömiksi. Oppilaiden asuessa hajallaan eri puolilla suurkaupunkia oli tärkeätä saada perustetuksi uusia kouluja, jotka olisivat lähempänä lasten asuinpaikkoja. Osaksi yleisistä varoista saaduilla apurahoilla ja seurakunnan myöntämällä varoilla saatiin 1800-luvun viimeisellä kolmannekselle perustetuksi seuraavat yksiopettajaiset, alustavat kirkkokoulut, joissa oli kolme luokkaa:

Viipurin puoleisen kaupunginosan koulu (1869).

Aleksandrovskin,

Lahden,

Katarinanhovin koulut (v. 1879).

⁹⁾ Kuuliala, Ensimmäinen suomalainen koulu, Uusi Suomi 43/1945.

¹⁰⁾ Aukusti Salo, Pietarin suomalaisten sivistysoloista 1800-luvun alkupuolella. Uusi Suomi 276/1941.

Parkalan koulu (v. 1879),
 Ohan, Hiekkojen, Kasanskin ja
 Wasili Ostrovin koulut (1885).

KOULUN OPPILAAT

Pietarin suomalaisen seurakunnan väkiluvun lisääntyminen tuli merkitsemään myös koulun oppilasmäärän lisääntymistä. Vuonna 1853, jolloin koulu oli ollut toiminnassa 9 vuotta, oppilasmäärä nousi jo 130. Sunnuntaikoulussa oli sitävastoin jo 600 oppilasta. Suurin osa Pietariin tulleista suomalaisista siirtolaisista oli Viipurin läänistä. Oppilaiden vanhemmista oli suurin osa käsityöläisiä ja tehtaan työmiehiä. Muina ammatillisina ryhminä mainittakoon virkamiehet, kauppiaat, satamamiehet sekä myöhemältä ajalta Suomen valtion rautateiden palveluksessa olevat. Näiden lisäksi koulussa oli huomattava määrä Pietarin lähiseutujen suomalaisten talonpoikien lapsia.

Pietarin suomalaisen kirkkokoulun aikaisemmista vaiheista on säilynyt suhteellisen vähän tietoja. Joitakin lyhyitä mainintoja tapaa kuitenkin vuosina 1870—73 ilmestyneissä Pietarin sanomissa. Mainitun lehden kesäkuun 19:nä 1870 (numero 25) mainitaan edellisenä lukuvuonna koulussa olleen poikaosastolla neljä ja tyttöosastolla kolme ylempää luokkaa sekä näiden lisäksi valmistava luokka. Koulussa oli poikaoppilaita kaikkiaan 152 ja tyttöoppilaita 131 i. yhteensä 283 oppilasta.

Lukuvuonna 1886—1887 koulussa oli kuitenkin vain 87 poikaa ja 84 tyttöä, yhteensä 171 oppilasta. Oppilasmäärän väheneminen johtui lähinnä koulun uudesti järjestelystä. Vuonna 1885 perustettiin Suomen ministerivaltiosihteeri, vapaaherra Bruunin myötävaikutuksesta kaupunkiin kolme uutta alustavaa kirkkokoulua, minkä vuoksi kirkkokartanon koulusta jätettiin kolme alustavaa luokkaa pois ja koulu muutettiin kolmevuotiseksi ylemmäksi (ylhäisemmäksi) kirkkokouluksi, johon pääseminen edellytti kolmen alustavan luokan käymistä ja kymmenen ikävuoden täyttämistä.

Lukuvuonna 1892—93 opiskeli kirkkokoulussa, josta vuoden 1885 jälkeen käytettiin ylempään kirkkokoulun nimeä, seuraava määrä oppilaita:

syyslukukaudella	61 poikaa	81 tyttöä	yhteensä	142
kevätkaudella	53 „	93 „	„	146

Oppilasmäärän huomattava väheneminen kevätlukukaudella johtuu mitä moninaisimmista syistä. Monet oppilaista siirtyvät palveluspaikkoihin tai ammattioppiin oppisopimustietä. Useita suomalaisia nuorukaisia meni keväisin jäiden lähdettyä suomalaisen höyrylaivaosakeyhtiön palvelukseen. Toiset keskeyttivät opintonsa ajattelemattomuudesta, toiset taas varattomuuden pakkotamina.

Kertomus Pietarin suomalaisen seurakunnan koulujen toiminnasta lukuvuodelta 1892—93 sisältää myös mielenkiintoisia tietoja oppilaiden syntymäpaikasta, vanhempien ammatista, sekä oppilaiden poissaolojen määrästä ym.

Syyslukukaudella 1892 oppilaiden vanhemmat jakautuivat seuraaviin ryhmiin:

käsityöläisiä ja tehtaan mestareita	työmiehiä ja palvelusväkeä	Suomen rautateiden palveluksessa	kauppiaita ja asioitsijoita
55	45	36	2
virkamiehiä	maanviljelijöitä	puutarhureita	toimiala tuntematon ja orvot
5	2	2	6
			Yht. 154

Oppilaiden jakautuminen syntymäpaikan mukaan ilmenee seuraavasta taulukosta.

Pietarissa synt.	Muualla	Suomessa	Yhteensä
124	3	27	154

Koulusta lyhyemmän tai pidemmän ajan poissaolleiden oppilaiden määrä oli syyslukukaudella 3,14 % ja kevätkaudella 5,20 % koko oppilasmäärästä.¹¹⁾

¹¹⁾ Inkeri n:t 42 ja 43 (1893).

KIRKKOKOULUN OPETTAJAT

Kuten jo aikaisemmin mainittiin Pietarin suomalaisen koulun perustajana on pidettävä Pyhän Marian seurakunnan kirkkoheraara Kaarle Sireniä. Hän toimi aluksi koulun opettajana ja inspehtorina (tarkastajana). Koulun opettajaksi kutsuttiin Suomesta Uno Cygnaeus. Cygnaeus otti vastaan tämän viran nimenomaan sillä ehdolla, että hänet samalla nimitetään Pietarin kasvatuslaitosten luterilaisen nuorison uskonnonopettajaksi. Mainitun nimityksen Cygnaeus saikin v. 1847.

Cygnaeuksen toiminta Pietarissa oli monipuolista, samalla kuitenkin vaativa ja rasittava. Laitokset, joissa hän antoi uskonnonopetusta, sijaitsivat kaukana toisistaan. Viikkotuntien määrä nousi hänen oman lausuntonsa mukaan 40, joista hän piti puolet P. Marian seurakunnan kirkkokoulussa. "Inspehtorina" Cygnaeus oli samalla sekä koulun johtaja että tarkastaja.¹²⁾

Cygnaeuksen toiminta Pietarissa oli tiettyssä mielessä valmistusta hänen varsinaista elämäntyötään varten Suomen kansakoulun isänä. Pietarissa hän seurusteli saksalaisten "kasvatusopillisten piirien" kanssa ja hänelle tarjoutui myös tilaisuus tutustua uudempaan kasvatusopilliseen kirjallisuuteen. Hänen saksalaisista ystävistään mainittakoon tässä vain J. PAULSON, jonka voidaan sanoa vaikuttaneen välillisesti Suomenkin kansakoululaitoksen kehitykseen.¹³⁾

Cygnaeuksen ottaessa uuden toimensa vastaan Pietarissa suomalaisen seurakunnan jäsenmäärä nousi 12 000.¹⁴⁾ Cygnaeus koetti monin tavoin huolehtia maanmiestensä sivistämisestä. Niinpä hän levitti ahkerasti suomalaisia lehtiä Pietarin suomalaisten keskuudessa. Hänen aikanaan perustettiin Pietariin suo-

¹²⁾ Lönnbeck, Uno Cygnaeus "Suomen kansakoulun isä", s. 46.

¹³⁾ Lönnbeck, m.t. s. 54.

¹⁴⁾ Salo, Pikkulasten kasvatus Uno Cygnaeuksen kansansivistysjärjestelmässä, s. 159. Tässä yhteydessä huomautettakoon, että Pietarin suomalaisten kokonaismäärä oli lähes 20 000.

malainen tyttökoulu (1849), sunnuntaikoulu (1852) käsityöläisten oppipoikia varten sekä pikkulastenkoulun 1. alkeisluokka.¹⁵⁾

Vaikka tarkoituksena ei olekaan luetella kaikkien niiden opettajien nimiä, jotka ovat toimineet Pietarin suomalaisissa kirkkokouluissa (tätä varten ei liioin ole vielä aineistoakaan kootuna), lienee syytä kuitenkin mainita jokin sana v. 1849 perustetun suomalaisen tyttökoulun ensimmäisestä opettajasta. Hänen nimensä oli CHARLOTTA EUROPEAUS. Hän oli syntynyt Savitaipaleella vuonna 1749. Mahdollisesti hän oli käynyt Viipurissa saksalaista "Demoisellen-Schulea". Saatuaan kirkkoherra Kaarle Sireniltä kutsun Pietarin suomaalisen tyttökoulun opettajaksi, hän toimi mainituksessa virassa vuoteen 1852 asti, jolloin terveydelliset syyt pakottivat hänet eroamaan koulun palveluksesta. Eräässä kirjeessään, joka on päivätty St. Peterborissa 26. toukokuuta 1850 ja osoitettu maisteri A. H. REINHOLMILLE hän esittää seuraavanlaisen kuvan oppilaistaan, jolla aikahistoriallisena "dokumenttina" lienee oma mielenkiintonsa. "Suurin osa niistä Suomalaisista tyttö lapsista, joita minä täällä opetan puhuvat venettä. Ja on heidän kielensä niin venähtänyt, että ei ensinkään tahdo taipua Suomenkieleen. Minä lupaisin lapsille, että kutsun niitä heistä, jotka Suomia paremmin ahkeroitin, minun nimipäivälle. 28 lasta oli minun luona, minä soitin itse folia ja lapset tanssivat. Pelkkää suomia puhuttiin."¹⁶⁾

Näiden kahden "johtajaopettajan" esittelyn jälkeen saanemme tehdä hyppäyksen 1800-luvun viimeiselle vuosikymmenelle ja esittää seuraavanlaisen taulukon v. 1893 ylempään kirkkokoulun opettajista:

¹⁵⁾ Salo, m.t. s. 181.

¹⁶⁾ Sulo Haltsonen, Charlotta Europeaus, Virittäjä s. 134—135.

Kirkkokoulun opettajat v. 1893

Nimi	Syntymääika ja -paikka	Suorittanut opinnot	Koulun palvelukseen
Hj. Basilier	Kalajoki 1857	Helsingin yliopistossa	1885
A. F. Silén	Nummella 1855	„	1880
Grig. Ljubimov	Rjasanissa 1856	Pietarin yliopistossa	1881
P. A. Sandqvist	Tuusulassa 1845	Jyväskylän seminaari	1880
F. W. Brummer	Jyväskylässä 1852	Helsingin yliopistossa	1885
Ida S. Pitkänen	Kuopiossa 1856	Jyväskylän seminaari	1885
Edla Stenberg	Pietarissa 1871	Pietarin nais-pedagogikurssit	1892
A. Tammelander		Nääsin veisto-opetuskurssit	1890

KOULUJEN HALLINTO

Pietarin suomalaisen koulun avaamisesta oli tehtävä asianomainen ilmoitus Pietarin koulupiirin kuraattorille, ruhtinas VOLKONSKILLE. Ilmoituksessa tuli oli tarkka selostus koulun tarkoitusperistä, oppilasmäärästä ja opetus suunnitelmasta. Hallinnollisesti koulu oli kirkkoneuvoston alainen. Koulun johtajana (direhtorina) toimi seurakunnan kirkkoherra, mutta varsinainen vastuu koulun johtamisesta kuului sen ensimmäiselle opettajalle, jolla kuuluivat myös tarkastajan ((inspehtorin) tehtävät. Johtajan, tarkastajan sekä opettajien tehtävät ja velvollisuudet oli koulun ohjesäännössä, joka muuten oli keisarin vahvistama, tarkoin määrätty.

Kirkkokoulun toiminnan tehostamista silmällä pitäen perusti koulun inspektori Uno Cygnaeus erityisen kouluneuvoston 1. kouluraadin. Tämän tehtäviin kuului muun muassa opettajien valit-

seminen ja palkkaaminen. Vuonna 1860 sääsi keisari Aleksanteri II, että ne koulujen johtajat ja opettajat, jotka olivat suorittaneet loppututkinnon Helsingin keisarillisessa Aleksanterin yliopistoissa, saisivat lukea kirkkokoulussa toimimansa vuodet alkeisopistojen (oppikoulun) virkavuosiksi Suomessa.¹⁷⁾

Koulun ensimmäisenä johtajana l. inspehtorina toimi vuosina 1844—1858 Uno Cygnaeus. Hänen jälkeensä toimivat inspektoreina seuraavat henkilöt: maisteri Kaarlo Slöör 1858—1865, maist. B. E. Wahlström 1865—67, maist. Aug. Hagman tammi-kuusta 1868 kesäkuuhun 1870, opettaja Tuoman Friiman 1870—1879, maist. A. Olsoni 1879—1885 sekä maist. Hj. Basilier 1885—1893.

Venäläisten kouluviranomaisten valvonta ulottui vain venäjänkielen opetukseen. Vuosittain pidetyissä koulun kevättutkinnoissa olikin tavallisesti venäläisten koulujen tarkastaja läsnä.

Kouluneuvostoon on ainakin myöhempinä aikoina kuulunut kymmenkunta henkilöä. Niinpä vuosina 1891—93 neuvoston puheenjohtajana on toiminut seurakunnan kunniapatruuna, kreivi N. Sievers, varapuheenjohtajana kirkkoherra Adolf Hakkarainen. Lisäksi siihen kuului Suomen passiviraston päällikkö, valtioneuvos Edv. Boehm, joka samalla valvoi ministerivaltiosihteerin edustajana koululle myönnettyjen varojen käyttöä, kauppaneuvos J. N. Åkerstedt, juveleerarimestarit T. Koponen ja A. Hollming sekä pöytäkirjan pitäjänä koulun tarkastaja. Varajäseninä kuuluivat neuvostoon juveleerarimestari O. Koistinen ja suutarimestari F. Gustafsson. Tässä yhteydessä mainittakoon, että kouluneuvosto oli valinnut kutakin kaupungissa toimivaa suomenkielistä koulua varten kaksi luottamusmiestä, joitten tuli hankkia tietoja oppilaiden varallisuudentilasta ja myöntää niiden nojalla vapautuksia koulumaksuista.

KOULUN TALOUS

Koulu sai pääasiallisesti varansa Suomen passivirastolle kertyneistä vuotuismaksuista, joista keisarin käskykirjeen mukaisesti

¹⁷⁾ Inkinen, m.k. s. 95.

vuosittain luovutettiin koulun käyttöön 1500 ruplaa¹⁸⁾ suuruinen erä. Lisäksi tulivat koulumaksut, joita vain varakkaat vanhemmat suorittivat. Sitäpaitsi suomalaisella kirkolla kertyivät huomattavat tulot kirkkokartanojen vuokraamisesta. Nämäkin varat käytettiin seurakunnan ja sen ylläpitämien koulujen tarpeisiin.

Lukukausimaksu oli alustavissa kouluissa 3 ruplaa lukukaudelta ja ylemmässä 30 ruplaa lukukaudelta. Sitäpaitsi Suomen valtio antoi vuosittain 1000 ruplan suuruisen avustuksen.¹⁹⁾

OPETUSSUUNNITELMISTA JA OPPIENNÄTYKSISTÄ

Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkokoulun perustamisen yhteydessä oli puhetta niistä aineista, joita koulussa oli tarkoitus opettaa. Kirkkoherra K. W. Siren piti uskontoa ja äidinkieltä koulun keskeisimpinä aineina. Hänen mielestään ”ymmärrystä ei voi taiwuttaa oikealle kannalle, jos ei äidinkieltä pidetä arwossa ja jos uskonoppia ei samalla alkukielellä harjoiteta, jonka kautta ne wienot sydämet jo warhai istutetaan siihen totiseen wiinapuhun, joka on Jeesus Kristus”.

Koulun ohjesäännössä sanotaan, että koulun opetuskieli on suomi. Oppiaineisiin tulivat uskonnon ja äidinkielen lisäksi kuumalumaan laskento, historia, maantieto, venäjän kieli, saksan kieli, kuwausoppi, kaunokirjoitus ja laulu. Tarpeen waatiessa katsottiin oppiaineita woitavan lisätäkin.²⁰⁾

Tarkastaja Hj. BASILIERIN laatima kertomus Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkokoulujen toiminnasta wuodelta 1886—1887, joka on julkaistu Inkeri lehden kesäkuun 11:nnen ja 19:nnen numeroissa 1887, sisältää selostuksen myös koulun oppiaineista ja niille waratuista tuntimääristä. Koulussa oli tällöin

¹⁸⁾ Inkinen, m.t. s. 95.

¹⁹⁾ Valtiosihteerin wiraston aktia n:o 166 a wuodelta 1822. Suomen waltion pidättywäisyys warojen myöntämiseen on selitetty johtuvan siitäkin, että pelättiin kouluissa walmistettawan wenäjämielistä suomalaista sivistyneistöä. N. Y. (Niilo Yrjölä) Hel-singin San. 1957 (162), 20. kesäk.

²⁰⁾ Kuuliala, Ensimmäinen suomalainen koulu. Uusi Suomi 43/1945.

kolme luokkaa. Huolimatta koulun jakautumisesta poika- ja tyttöasastoon opetettiin tyttöjä ja poikia oppilaiden harvalukuisuuden vuoksi toisella ja kolmannella luokalla yhdessä. Yhteisopetus ei suinkaan millään tavoin osoittautunut haitalliseksi kurinpidonkaan kannalta. Yhteisopetuksen ansiosta vapautui opettajavoimia siinä määrin, että koulu saattoi ylläpitää ns. valmistavaa luokkaa, jonka oppimäärä vastasi alustavan koulun toisen luokan yläosaston oppimäärää.²¹⁾

Lukuvuonna 1886—87 (todennäköisesti muinakin vuosina) oppiaineet ja niiden tuntimäärät ovat ylhäisemmässä kirkkokoulussa olleet seuraavat:

Luokka	I	II	III
Oppiaineet			
Uskonto	3	3	3
Suomenkieli	5	4	4
Venäjänkieli	3	3	3
Saksankieli	2	2	3
Luvunlasku	5	4	4
Mitanto (pojille)			
Käsityö (tytöille)	2	2	2
Maantiede	2	2	2
Historia	2	2	2
Luonnontiede	—	2	2
Kaunokirjoitus ja			
Piirustus	2	2	2
Laulu	2	2	2
Voimistelu	2	2	2*)
Yhteensä	30	30	31

Vertailun vuoksi otettakoon tähän Suomen yläalkeiskoulujen vastaavien aineiden viikkotuntien määrät kolmella ensimmäisellä luokalla:

Luokka	I	II	III	
			A-linja	B-linja
Uskonto	2	2	2	2
Suomenkieli	—	—	2	2
Venäjänkieli	4	4	8	4
Saksankieli	—	—	2	2

²¹⁾ Inkinen, m.k. s. 103.

			A-linja	B-linja
Luvunlasku	4	4	4	4
Mitanto (pojille)	4	4	4	4
Maantiede	2	2	2	2
Historia	—	2	2	2
Luonnontiede	—	—	—	—
Kaunokirjoitus	2	—	2	2
Laulu	3	2	2	2
Voimistelu	5	5	5	5

Tässä yhteydessä huomautettakoon, että yläalkeiskoulun tunti-suunnitelmaan kuului lisäksi eräitä muitakin aineita, kuten klassillisia kieliä.

Vuosina 1892—95 voimistelua opetettiin vain ensimmäisellä luokalla, II ja III luokalla käytettiin voimistelulle varatut tunnit veistoon. Näin lienee ollut jo vuodesta 1890 lähtien, jolloin koulun palvelukseen otettiin erityinen veistonopettaja.²²⁾

Helppottaakseen oppilaiden pääsyä Suomen lyseoihin opettajat ovat po. lukuvuotena antaneet lisäksi maksutonta opetusta ruotsin- ja latinankielessä. Edellistä ainetta luki 63, jälkimmäistä 30 oppilasta.

TAISTELU SUOMEN KIELEN ASEMASTA

Suomenkielisten koulujen perustaminen ja ylläpitäminen Venäjän pääkaupungissa ei ollut suinkaan yksinkertainen tehtävä. Varsinkin 1800-luvun loppupuolella, jolloin venäläinen sortokausi ilmeni voimakkaana Suomessakin, ryhtyivät hallitusmiehet ahdistelemaan suomalaisia kouluja. Huhtikuussa 1892 antoi Pietarin kaupungin kansakoulujen tarkastaja määräyksen, että vieraskielisissä kouluissa (tai vieraskielisten lapsille tarkoitetuissa kouluissa) tulisi venäjän olla opetuskielenä samalla tavalla kuin muissakin valtakunnan kouluissa. Vain uskontoa oli lupa opettaa asianomaisten äidinkielellä. Määräys oli tarkoitettu koskemaan kaikkia Pietarissa olevia suomalaisia kirkkokouluja.

²²⁾ Inkinen, m.k. s. 102—103. Hauho, Suomen oppikoululaitoksen historia, s. 61.

Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkoraati (kirkkoneuvosto) esitti Pietarin kansakoulujen tarkastajalle lähettämässään kirjelmässä, että alustavia kouluja tuskin voidaan pitää kirkkokouluina sanan tavallisessa merkityksessä. Ylemmän kirkkokoulun suhteen raati pyysi lykkäystä määräyksen toimeenpanoa varten, ainakin niin kauan kuin nykyiset opettajat ovat toimissaan. Samainen tarkastaja lähetti vuoden 1892 marraskuussa kirjeen, jossa tiedusteltiin kenen luvalla suomalaiset kirkkokoulut oli aikoinaan perustettu. Vastauksen sisältö voidaan lyhyesti ilmaista sanoin: keisarin luvalla. Tähän loppuikin sitten toistaiseksi koulujen perustamista koskeva kirjeenvaihto. Viranomaiset olivat kaikesta päättäen tulleet huomaamaan suomenkielisten kirkkokoulujen erikoisaseman. Kouluthan oli tarkoitettu Suomen kansalaisten lapsille. Koulujen perustamiskirjatkin osoittavat, että näiden suomalaiskansallisten koulujen opetuskielenä oli oleva äidinkieli (suomi).

Vuoden 1892 koulu-ukaasi tähtäsi kaikesta päättäen Venäjän alueella olevien kansallisten koulujen venäläistämiseen. Vaikka Pietarin suomalaiset koulut onnistuivatkin torjumaan vaatimuksen venäjän ottamisesta opetuskieleksi, eräitä myönnytyksiä katsottiin kuitenkin voitavan tehdä venäläisten viranomaisten mieliksi.²³⁾

Venäjän kielen opetuksen välttämättömyyttä on Pietarin suomalaisissa kouluissa pidetty itsestään selvänä asiana. Tästä johdettiin, että aineella oli kiinteä asemansa koulujen lukujärjestyksessä. 1890-luvun alkupuolella esiintyneet venäläistämistoimenpiteet johtivat kuitenkin siihen, että Venäjän maantietoa, historiaa ja laskentaa opetettiin venäjäksi (kutakin ainetta yksi tunti viikossa), että oppilaat tutustuisivat alan venäjänkielisiin nimityksiin (terminologiaan), mikä tietenkin oli tärkeä kaikille Venäjällä asuville suomalaisille. Näihin aineisiin tutustuminen mainitulla kielellä oli tärkeätä senkin vuoksi, että suomalaiset lapset olisivat saattaneet kunnialla selviytyä — ainakin venäläisten tarkastus-

²³⁾ Inkinen, m.t. s. 112.

viranomaisten mielestä — tutkintokuulusteluista. Tässä yhteydessä tulkoon mainituksi, että venäläiset kouluviranomaiset olivat usein läsnä koulun vakinaisissa tutkinnoissa. Vuonna 1893 pidetyssä ylempään kirkkokoulun kevättutkinnoissa oli läsnä venäläinen kansakoulujen tarkastaja, valtioneuvos W. SEMEKO, jonka sanotaan puolestaan olleen erittäin tyytyväinen tutkintoon.²⁴⁾

Puolustaessaan suomalaisten koulujen asemaa Pietarin suomalaisten kirkkokoulujen tarkastaja Hj. Basilier saattoikin viitata siihen, että suomalaisissa kouluissa venäjän kielen opetus oli järjestetty tyydyttävällä tavalla. Mainittua kieltä on ”sillä vakavuudella ja menestyksellä opetettu, että lähes toinen puoli oppilaista taitaa yhtä hyvin venäjän- kuin suomenkielen”. Tähän asiantilaan ovat tietenkin vaikuttaneet muutkin seikat, kuten oppilaiden lahjakkuus sekä seurustelu venäläisten kanssa. Oikeaan osuvana lienee kuitenkin pidettävä sitä huomautusta, että ne oppilaat, jotka eivät kouluun tullessaan ensinkään ymmärtäneet venäjää, olisivat jääneet heikoiksi puhtaasti venäläisissäkin kouluissa. Tällaisista lapsista ei liioin olisi erityistä iloa venäläistenkään koulujen opettajille, koska he saattaisivat helposti muodostua ”koulun yhteistyölle esteeksi,..²⁵⁾

Pietarin suomalaiset kirkkokoulut saattoivat säilyttää erikoisen asemansa Venäjän pääkaupungissa huolimatta niistä toimenpiteistä, jotka tähtäsivät vieraskansakaisten koulujen venäläistämiseen. Perussyynä tähän oli tietenkin se seikka, että koulut oli aikoinaan perustettu keisarin antaman erityisluvan perusteella. Muiden viranomaisten puoleen ei asialla oltu käännyttykään. Koulujen etujen valvojana oli sitäpaitsi Suomen ministeri-valtiosihteri, joka suoraan saattoi esittää asiat keisarille. 1890-luvun alkupuolellakaan ei kuka hyvänsä rojhennut mitteleämään voimiaan näin vaikutusvaltaisen henkilön kanssa.²⁶⁾

²⁴⁾ Inkeri n:o 22/1893, toukok. 28.

²⁵⁾ Inkeri 43/1893, 22. lokakuuta.

²⁶⁾ Inkinen, m.k. s. 113.

KIRKKOKOULUJEN TASOSTA

Pietarin suomalaisten kirkkokoulujen tarkoituksena on koulujen tarkastajan Hj. Basilierin mukaan ollut yleisen kansalaisivistyksen alkeiden antaminen. Pyrkimyksenä oli kunnan kansalaisten ja "valistuneiden" luterilaisen kirkon jäsenten kasvattaminen.²⁷⁾ Koulun käyminen ei antanut Venäjällä minkäänlaisia erityisoikeuksia, koska kouluja ei katsottu venäläisiä kansakouluja vastaaviksi. Tässä yhteydessä mainittakoon, että venäläisen kansakoulun lopettaneet saivat helpotusta sotapalveluksesta. Suomalaisten koulujen oppilaat joutuivat taas suorittamaan asevelvollisuutensa Suomessa. Täällä heillä yleensä myönnettiin samat oikeudet kuin suomalaisen kansakoulun käyneille.

Pietarin kolmivuotiset alustavat kirkkokoulut eivät opetussuunnitelmansa ja oppiennätystensä puolesta vastanneet kuitenkaan Suomen kansakouluja. Näissä kouluissa ei luettu esimerkiksi historiaa, luonnontietoa, eikä mittausoppia, kuten suomalaisissa kansakouluissa. Jotta oppilaat voisivat saada opetusta mainituisakin aineissa ja jotta heidän tietömääränsä olisi rinnastettavissa suomalaisen kansakoulun käyneiden saamaan tietomäärään, päätettiin vuonna 1900 perustaa suomalaisen kirkkokartanon yhteyteen erityinen jatkoloukka niitä varten, jotka olivat päättäneet alustavan kirkkokoulun kurssin. Lukukausimaksuksi tuli 3 ruplaa, sama kuin alustavissa kirkkokouluissakin.²⁸⁾

Pietarin suomalaisen ylemmän kirkkokoulun oppiennätyksiä ja kursseja paranneltiin vuosi vuodelta siinä suhteessa, että ne pyrittiin saamaan samanlaisiksi kuin vastaavissa suomalaisissa oppikouluissa. Vuonna 1905 (syksyllä) muodostettiin sitten ylemmän kirkkokoulun kahdesta alemmasta luokasta Suomen yhteiskoulun alaluokkia vastaava kaksiluokkainen koulu, jonka toivottiin aikaa myöten kehittyvän täysluokkaiseksi.

²⁷⁾ Inkeri 43/1893.

²⁸⁾ Inkeri n:o 32, 11. elokuuta 1900.

YLEMPI KIRKKOKOULU MUUTETAAN SUOMALAISEKSI YHTEISKOULUKSI

Uudelle yhteiskoululle, joksi ylempi kirkkokoulu muutettiin, oli tietenkin hankittava venäläisten viranomaisten lupa. Tämä saatiinkin helposti. Huomattavat ansiot uuden koulun aikaansaamisessa ovat maisteri PIETARI TOIKALLA, joka toimi vuosina 1898—1907 Pietarin suomalaisten kirkkokoulujen tarkastajana. Jotkut olivat toivoneet tästä koulusta oppilaitosta, joka olisi pystynyt valmistamaan oppilaansa sekä Venäjän että Suomen korkeakouluihin. Ajatus ei saavuttanut suomalaisten keskuudessa laajempaa kannatusta, minkä vuoksi tyydyttiin siihen, että koulu pyrki valmistamaan oppilaansa Suomen korkeakouluihin. Koulu ei kuitenkaan lähinnä taloudellisista ja poliittisista syistä johtuen kehittynyt koskaan täysluokkaiseksi. Viimeisessä vaiheessaan koulu oli 7-luokkainen ja melkein poikkeuksetta viimeisen luokan oppilaat jatkoivat lukujaan jossakin Suomen oppikoulussa (enimmäkseen Terijoen yhteiskoulussa tai jossakin Viipurin kouluista). Pietarin suomalaisen yhteiskoulun vaiheet muodostavat kuitenkin oman lukunsa, johon emme voi tarkemmin syventyä tämän kirjoituksen puitteissa.

Pietarin ylemmän kirkkokoulun ja sen perinteiden vaalijana toimineen suomalaisen yhteiskoulun merkityksestä voidaan sanoa, että nämä ja muut Pietarin suomalaiset koulut valmistivat kansallisesti valveutunutta sivistyneistöä, josta Suomi on saanut päteviä virkamiehiä sekä yhteiskunnallisen, taloudellisen ja sivistyselämän työntekijöitä. Vieraalla maalla, voimakkaasti panslavis-tisen kansan keskuudessa elänyt Pietarin suomalainen koulunuo-riso imi itseensä jo varhain suomalaiskansallisen hengen ja elämäntunnon. Muukalaistuntuksessa ilmapiiirissä sille ehkä kirkastui paljon syvällisemmin kuin kotimaan tutuissa oloissa eläjille Suomen itsenäisyyden, riippumattomuuden ja vapauden merkitys.²⁹⁾

²⁹⁾ Niilo Yrjölä, Suomalaisen koululaitoksen kehitysvaiheita Pietarissa. Helsingin Sanomat 164/1957 kesäk. 22.

Pietarin suomalaisen koulujen oppilaista hakeutuivat sankat parvet Suomeen opintojaan jatkamaan, rakentamaan sille pohjalle, jonka he kouluissaan olivat saaneet ja valmistuivat työntekijöiksi mitä erilaisimmille elämän aloille.³⁰⁾

Lähdekirjallisuutta

- E. G. Ehrström*: Historisk Beskrifning öfver St. Cathrinä och St. Mariä församlingar i St. Petersburg. Abo 1829.
- Haltsonen, Sulo*: Charlotta Europaeus. Virittäjä 1957, s. 133—136.
- Inkeri. Seuraavat numerot*: 22 (28. 5. 1893), 42 (15. 10. 1893), 43 (22. 10. 1893) ja 32 (11. 8. 1900).
- Inkinen, Antti*: Suomalainen koululaitos Pietarissa. Porvoo 1939. (Eripainos "Koulu ja menneisyys IV").
- Hanho, J. T.*: Suomen oppikoululaitoksen historia II. Helsinki 1955.
- Kuuliala, Wiljo-Kustaa*: Sikojärven Sirenit. Riihimäki 1946.
- Kuuliala, Wiljo-Kustaa*: Ensimmäinen suomalainen koulu. Uusi Suomi 43/1945, helmik. 14.
- Lönbeck, Gustaf F.*: Uno Cygnaeus "Suomen kansakoulun isä".
- Salo, Aukusti*: Pietarin suomalaisten sivistysoloista 1800-luvun alkupuolella. Uusi Suomi 278/1941, marrask. 10. Helsinki 1910.
- Salo, Aukusti*: Pikkulasten kasvatustavoitusten saavuttaminen Uno Cygnaeuksen kansansivistysjärjestelmässä. Edellinen osa. Hämeenlinna 1939.
- Siren, Carl*: Ystävälliset sanat St. Marian Suomen kunnioitettavalle seurakunnalle Pietarissa. Pietari 1838.
- Siren, Kaarle*: Puheet ja saarnat P. Marian Suomen seurakunnassa Pietarissa. Helsinki 1853.
- N. Y. (Niilo Yrjölä)*: Suomalaisen koululaitoksen kehitysvaiheita Pietarissa. Helsingin Sanomat n:o 1962/1957, kesäk. 30.

³⁰⁾ Inkinen, m.k. s. 129.